

Крот Л.М.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і фінансів,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського*

Krot Liudmyla

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

БАЗОВІ КОНЦЕПЦІЇ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

BASIC CONCEPTS AND CURRENT STATE OF INSTITUTIONAL ECONOMIC THEORY

Анотація. Досліджено еволюцію базових концепцій інституціональної економічної теорії, ідентифіковано основні причини зародження інституціоналізму. Головну увагу зосереджено на розгляді теорії та методології «старої» й сучасної інституціональної класичної теорії. Підтверджено хронологічну залежність формування окремих шкіл і напрямів інституціоналізму та етапів розвитку економічної думки. Охарактеризовано базові риси інституціоналізму як наукового підходу, які в першу чергу відрізняють його від інших теоретичних концепцій пізнання явищ та процесів. Акцентовано увагу на особливостях інституціональної методології дослідження та характерних рисах інституціональної теорії на сучасному етапі соціально-економічних відносин. Узагальнено запропоновані перспективи інституціонального синтезу. Наголошено на важливості визначення теоретико-методологічного дистанціювання та пошуків шляхів поєднання різних течій і шкіл сучасного інституціоналізму.

Ключові слова: інститут, інституція, теорія, інституціональна економічна теорія, традиційний інституціоналізм, неоінституціоналізм.

Постановка проблеми. Економічна наука ХХІ ст. існує та еволюціонує в умовах глобалізації та інтеграції світового господарства, трансформації економічних систем в окремих країнах і повинна враховувати всі можливі важелі економічного та позаекономічного характеру, що впливають на соціально-економічні процеси в суспіль-

стві. Сучасній економічній теорії, що розвивається в умовах постійної конкуренції та компліментарності ідей різних теоретичних шкіл і напрямів, характеризується багатоманітністю проблем та ідей, утілення яких дасть змогу їх розв'язати, багатоваріантністю гіпотез і концепцій, плюралізмом у різноманітних його проявах. Багато проблем сучасного розвитку, які є характерними як для розвинутих країн, так і для перехідних економік і країн із посттрансформаційною економікою, довгий час залишалися непоясненими ні щодо понятійного апарату політекономії соціалізму, ні щодо методології неокласичної та кейнсіанської економічної теорії. Тому доповнення мейнстріму економічної теорії інституціональним напрямом є важливим складником економічної науки [1, с. 28].

Сучасний етап розвитку світової економіки, який базується на активному впровадженні інформаційних технологій і глибоких структурних змінах, неминуче знаходить своє відображення в розвитку інституційної теорії. Така ситуація лише підкреслює важливу роль інституціоналізму в розвитку економіки та необхідність реалізації нових досліджень із метою поглиблення та розширення меж його застосування. Потреби гармонійного розвитку українського суспільства передбачають створення такої інституційної структури економіки, яка б ефективно і вчасно реагувала на виклики

сучасної доби. Очевидним є той факт, що побудова в Україні сучасної ефективної економіки наштовхується на перешкоди інституційного характеру, які неможливо подолати, залишаючись на позиціях традиційної неокласичної парадигми. Такий стан речей актуалізує пошук нових методологічних підходів для розв'язання посталих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика теорії інституціоналізму представлена широким спектром поглядів, у цілому їй присвячено чимало публікацій і наукових праць вітчизняних і закордонних науковців.

Вагомий внесок у дослідження даних питань зробили, зокрема, Дж. Б'юкенен, Т. Веблен, О. Вільямсон, У. Гамільтон, Дж. Гобсон, Т. Еггертсон, Р. Коуз, Т. Негіші, Д. Норт, Р. Познер та ін. Пострадянська інституціональна парадигма формується під впливом фундаментальних і прикладних досліджень представників російської школи інституціоналізму О. Аузана, В. Вольчика, О. Іншакова, А. Московського, Р. Нурєєва, О. Олейніка, В. Тамбовцева та ін.

Так, ґрунтовний аналіз стану, проблем інституціональних досліджень у світовій та російській літературі здійснив у своїй двотомній монографії професор О.С. Сухарев [2].

Дослідженню цих же питань та їх загальній оцінці в українській економічній літературі присвячено колективну монографію за редакцією В.В. Дементєєва [3]. В українській науці серед дослідників інституціоналізму варто виокремити С. Архієреєва, Т. Гайдай, В. Геєця, А. Гриценка, О. Длугопольського, Р. Капелюшнікова, С. Степаненка, Ю. Ущаповського, В. Фещенко та ін.

С.В. Степаненко в монографії зауважує, що нині в суспільствознавстві використовуються переважно дві парадигми, а саме формаційна та цивілізаційна. Окрім них, у дослідженні економічних процесів досить широкого застосування набув підхід, основу якого становить принцип методологічного індивідуалізму. Згідно з ним, усі економічні процеси розглядаються з позицій поведінки вільного індивіда, який діє раціонально для реалізації власних інтересів. Незважаючи на постійно зростаючі обсяги аргументованої

критики, принцип методологічного індивідуалізму залишається однією з опор неокласичної економічної теорії [4, с. 34].

Ю.В. Ущаповський зазначає, що цивілізаційний підхід є корисним як загальнонауковий метод пізнання та складовий елемент сучасної парадигми постіндустріального суспільства. Ретроспективне використання цивілізаційного підходу збагачує аналіз господарських систем минулого, оскільки розглядає розвиток інституційної структури господарства у площині цивілізаційних цінностей [5, с. 97].

Також на особливу увагу заслуговують питання виникнення інститутів як невід'ємної частини теорії інституційних змін. В. Тамбовцев указує, що, зважаючи на обмежену раціональність індивідів та узагальнивши історичні факти, можна вказати варіанти виникнення інститутів: спонтанне виникнення; свідоме виникнення, яке передбачає такі варіанти: примусове введення правила або норми; введення правила за домовленістю всередині групи [6, с. 86].

Для інституціоналізму як окремої теорії в межах економічної науки не характерні єдина методологічна база проведення досліджень та значний рівень уніфікованості базових категорій та концепцій. Нині є певні узгоджені уявлення щодо базових рис інституціоналізму як наукового підходу, які в першу чергу відрізняють його від інших теоретичних концепцій пізнання явищ та процесів. До основних із них відносять такі [7, с. 8]:

1) застосування міждисциплінарного підходу до пізнання явищ та процесів, синтез наукових методів аналізу різних наук, їх обґрунтування та застосування для вивчення різних об'єктів, що дає змогу розширити теоретичну та методологічну базу дослідження в економічній сфері;

2) потужне використання статистичних даних і методів їх опрацювання для пояснення динамічних процесів функціонування та розвитку економічних процесів; застосування статистики для пояснення економічних явищ не лише сприяло розвитку економіки як науки, а й вимагало адаптації напрацювань у сфері математики, розроблення прикладних засад їх використання;

3) застосування еволюційної концепції до пізнання економічних явищ, за якої всі процеси пізнаються як динамічні об'єкти, що постійно знаходяться у розвитку, а не є статичними за своєю природою; такий підхід дає змогу більш раціонально пізнавати економічні явища з позиції можливості їх зміни в майбутньому внаслідок подій, що відбуваються не лише в економічному житті суспільства, розробляти заходи щодо розвитку таких явищ;

4) замість методологічного індивідуалізму, тобто аналізу поведінки індивіда, відбувається перехід до принципів методологічного холізму, за яким у центрі аналізу виявляються не індивіди, а інститути, причому не окремі інститути, а їх система;

5) необхідність соціального контролю над економікою, активна економічна і соціальна роль держави, яка забезпечує розроблення, законодавче схвалення і дію формальних інститутів, збалансування їх із неформальними, формування і регулювання конкурентного середовища.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на різнобічність сучасних інституційних досліджень, залишається без відповіді низка важливих для сучасної державної політики України питань: відповідальності за впровадження у життя реальних планів, поєднання під час планування творця та виконавця, забезпечення участі суспільства у реалізації планів (на відміну від примусового нав'язування).

В умовах коронакризи, ускладнення реформаційних процесів та існування активних реформаційних вимог, які постали перед нашою державою, зазначені питання входять до низки надзвичайно гострих. Це пояснює і безпосередній науковий інтерес до осмислення сутнісного вмісту концепцій інституціональної економічної теорії.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження еволюції базових концепцій інституціональної економічної теорії, характеристика її сучасного стану, а також поглиблення теоретичних засад інституціоналізму як наукового напрямку економічної науки.

Виклад основного матеріалу. Історія інституціоналізму як одного з напрямів роз-

витку економічної науки розпочалася наприкінці XIX – на початку XX ст., коли у світовій економічній науці сформувався комплекс ідей і наукових течій на основі критичної оцінки постулатів класичної та неокласичної теорій ринкової економіки.

Однією з ключових причин зародження та його стрімкого розвитку стало все більше розмежування між економічним ученням як суспільною наукою і власне реальними соціальними явищами, що відбувалися в дійсності. Упродовж 1890–1940 рр. сформувалася і представляла американську економічну науку так звана вісконсінська школа (Р. Елі, Т. Веблен, Дж. Коммонс, В. Мітчелл, Є. Богарт, У. Гамільтон, К. Паркер, П. Хомен та ін.). Концептуально і методологічно сприйнявши ідеї історичної (німецької) і класичної економічної шкіл, сучасної американської філософії (Ч. С. Пірса і Дж. Дьюї), французької соціології та інших доктрин, науковці доводили необхідність нової теорії та державної політики, які повинні враховувати історичні умови, людину-особистість у певному історичному середовищі та розвитку [8, с. 163]. У 1918 р., виступаючи на зборах Американської економічної асоціації, У. Гамільтон уперше використав термін «інституціональна економічна теорія» (Institutional Economics), а в 1919 р. у статті «Інституціональний підхід до економічної теорії» [9] аргументував значимість інституціональної економіки як єдиного шляху до правильного варіанту теорії. На переконання вченого, об'єктом дослідження є фундаментальні властивості економічної системи індустріального суспільства, які, зокрема, охоплюють зв'язок промислової діяльності та людського добробуту, предметом дослідження – інститути як система і сукупність соціальних механізмів, які встановлюють кордони та надають форму діяльності людей, утворюють організацію або економічний порядок сучасного індустріального суспільства, регулюють і контролюють економічне життя.

Історично першою школою інституціоналізму був так званий «старий» (ранній, традиційний, класичний) інституціоналізм, який представляли три напрями: соціаль-

но-психологічний (Торстейн Веблен), соціально-правовий (Джон Коммонс), кон'юнктурно-статистичний (Уеслі Клейр Мітчелл).

Праця засновника інституціоналізму Т. Веблена «Теорія бездіяльного класу» (1899 р.) [10] поклала початок інституціональному аналізу. У ній знайшли відображення заперечення принципів оптимізації і методологічного індивідуалізму. У роботі вчений доводить, що на поведінку людини впливають інстинкти та інституції. Описуючи поведінку споживачів, формулює поняття «ефект сноба», «демонстративна поведінка», коли вибір споживачів не визначається принципами раціонального споживання. Із роботи Т. Веблена зрозуміло стає його ідея, що інститути мають значення і фактично визначають розвиток суспільства, функціонування окремих націй та народів.

На думку вченого, необхідно досліджувати процес змін і трансформації економіки. Технологія та індустріалізація є рушійною силою і джерелом цінності, оскільки вони забезпечують зростання виробництва. Уповільнює економічний розвиток дихотомія між динамічним характером технологій та інститутами соціальної еволюції, які часто є консервативними, стримують застосування технологічних і організаційних нововведень. Як наслідок, виникає інституційне відставання. В історичному аспекті ця дихотомія проявляється у протиріччі між індустрією і бізнесом.

Узагальнюючи внесок Т. Веблена в економічну науку і становлення інституційного аналізу, до його заслуг можна віднести: відкриття соціально-психологічного підходу до аналізу економічних явищ і створення психологічної теорії соціально-економічного розвитку; закладення основ практично всіх існуючих сьогодні індустріально-технократичних теорій; наполегливу вимогу підходити до економічної теорії як до еволюційної науки, оскільки сутність економічних змін полягає в їх еволюції та закономірностях, що з них витікають.

Дж. Коммонс продовжив досліджувати теоретичне обґрунтування важливості інституцій. Згідно з другим напрямом, соціально-правовим, передумовою інсти-

туціональної теорії є кореляція економіки, юриспруденції та етики. Інституціоналізм Дж. Коммонса був спрямований на зміну гедоністичної концепції споживання благ, за якого звертається увага на транзакційний характер обмінів та передачу правомочностей [10]. Дж. Коммонс стверджував, що інституціональна економіка охоплює сферу суспільних інтересів у межах приватної власності, вивчає економічні відносини між людьми через поведінку індивідуума під час участі у транзакціях – угодах щодо відчуження і привласнення прав власності і свобод, створених суспільством, які є базовим інститутом аналізу [10, с. 652]. Він розглядав діючі правила, що керують транзакціями, та вважав, що природа інститутів правова, юридична. Таким чином, Дж. Коммонс наслідував традиції історичної школи, застосовуючи юридичні концепції до економіки, досліджував розвиток таких інститутів, як сім'я, держава, корпорації, писав про профспілки. Уважав, що тільки через правове співробітництво різних суспільних верств можна ліквідувати множинні конфлікти, що роз'їдають громадську структуру.

У.К. Мітчелл започаткував інституціональний монетаризм – дослідження мотивів людської поведінки щодо грошових інститутів, їхньої суспільної ролі, ірраціональність витрачання грошей, зокрема в сімейних бюджетах. Він виходив із того, що людська поведінка являє собою суміш слідування звичкам і раціонального вибору, який є продуктом виникнення і розвитку грошової системи. Аналізував розриви між динамікою цін і промислового виробництва як причину виникнення ділових циклів, в основі яких лежить прагнення підприємців до прибутку [12]. Важливою заслугою науковця є обґрунтування в межах інституціональної концепції пізнання економічних явищ необхідності використання статистичного матеріалу для перевірки висунутих ідей, застосування математичних методів опрацювання економічної інформації для виявлення закономірностей у розвитку різних об'єктів та процесів та подальшого їх пояснення.

Завдяки класичним працям з інституціональної теорії були закладені основи соціаль-

но-психологічного, правового і кон'юнктурно-статистичного інституціоналізму, була створена нова методологія економічних досліджень, яка дала змогу поширити погляди низки економістів на багато явищ і процесів, які раніше не були предметом економічного аналізу, створити міцну інтелектуальну опозицію неокласичних уявлень, що додало новий імпульс розвитку економічного знання і поглибило наші уявлення про закономірності функціонування національних господарств і особливості міжнародного обміну [13, с. 35].

Поновлення інтересу до інституціональної економічної теорії відбулося після Другої світової війни й є наслідком обмеженості методологічного апарату неокласики і кейнсіанства для вивчення певних процесів і явищ.

Сучасний інституціоналізм представлений двома напрямками: неоінституціоналізмом (*neoinstitutional economics*) та новим інституціоналізмом (*new institutional economics*).

Неоінституціоналізм сформувався у межах «старого» інституціоналізму, зокрема роботах Дж. Коммонса, з 50–60-х років і перетворився на один із провідних напрямів світової економічної думки із середини 70-х років. Але тільки з присудженням Нобелівської премії двом представникам нової теорії – Р. Коузу в 1991 р. і Д. Норту в 1993 р. – остаточно було визнано її заслуги.

Новий етап в історії інституціональної теорії представляють такі вчені, як Дж. Гелбрейт, А. Грачі, К. Эйрс, М. Тул, К.-А. Виттфогель, Дж.Ф. Фостер, Р. Хейлбронер, К. Поланьї, Г. Мюрдаль, Б. Селігмен та ін. Їхні погляди об'єднує інституціональний підхід – аналіз інститутів щодо організації та економічного порядку індустріального суспільства. Інституціоналістам належить першість у виробленні теорій індустріалізму і постіндустріалізму, корпоратизації та транснаціоналізації економіки.

Характерною особливістю неоінституціоналізму є те, що він являє собою ціле сімейство підходів, об'єднаних певними загальними ідеями, але між його гілками виявляються не тільки термінологічні, а й

серйозні концептуальні протиріччя. Структура цього напряму інституціоналізму досить складна. У табл. 1 наведено найбільш розгорнуті характеристики його змісту.

Долаючи багато обмежень неокласичної моделі, теорія неоінституціоналізму одночасно поширювала принципи мікроекономічного аналізу на сфери, які раніше вважалися прерогативою марксизму і «старого» інституціоналізму. Тому окремі дослідники визначають її як узагальнену неокласичну теорію. Інші провідні теоретики неоінституціоналізму (Р. Коуз, О. Вільямсон та ін.) бачать у ній конкуруючу теоретичну систему, повністю несумісну з неокласичною ортодоксією і здатну в перспективі замінити її [14, с. 530]. Хоча, як зазначає Р. Коуз, «відмітною рисою підходу сучасних економістів-інституціоналістів є не те, що вони взагалі говорять про інститути – це так або інакше робили й американські інституціоналісти, – і не те, що вони запропонували нову економічну теорію, хоча, можливо, що існуюча теорія ними була різними способами модифікована, а те, що вони використали неокласичну стандартну економічну теорію для аналізу роботи цих інститутів і спробували розробити ту роль, яку останні відіграють у функціонуванні економіки» [15, с. 43].

Отже, неоінституціоналізм є спробою пояснити реальні економічні явища через визнання існування значно ширшого спектру чинників, що впливають на економічні системи різної природи, ніж це розглядалося в межах класичної економічної теорії. Зазначена теорія робить досить важливий висновок про природу таких чинників, які не завжди є економічними за своєю сутністю. Усвідомлення цього дало змогу сформувати методологічну концепцію для пізнання таких чинників, урахувати їх під час аналізу економічних систем та значно розширити межі дослідження економіки як науки.

Новий інституціоналізм виник у рамках теорії ігор (Дж. фон Нейман, О. Моргенштерн, Дж. Неш). У найбільш розгорнутому вигляді його програма міститься у роботах представників економіки узгоджень (Л. Тевено, О. Фавро, А. Орлеан, Р. Буайє), яка сформувалася в середині 80-х років у

Основні особливості теорій неінституціоналізму

Теорії неінституціоналізму	Зміст теорії	Основні представники теорії
Теорія трансакційних витрат	Уведення в економічну теорію трансакційних витрат як витрат функціонування ринку. Велика кількість варіантів визначення трансакційних витрат. Величина їх впливає на спосіб організації та здійснення економічної діяльності. Вивчення впливу конфігурації прав власності на економічні результати. Основними видами трансакційних витрат є витрати: пошуку; інформаційні; ведення переговорів, прийняття рішень, дисциплінування; захисту інституцій; опортуністичної поведінки тощо	Р. Коуз, О. Вільямсон, А. Алчіан, Г. Демсец Дж. Стіглер
Нова економічна історія	Застосування неінституційних концепцій (трансакційних витрат, прав власності, контрактних відносин та ін.) до трактування економічної історії. Дослідження ролі історії у формуванні, збереженні та зміні інституцій. Унаслідок цього розширення уявлень про категоріально-понятійний апарат неінституціоналізму. Розроблення теорій інституційної структури суспільства як єдиного цілого	Д. Норт, Р. Фогель, А. Грейф, Т. Еггертссон
Теорія контрактів: а) теорія агентських відносин; б) теорія відносницьких і неповних контрактів	Вивчає проблеми, пов'язані зі стимулами та асиметричною інформацією. Асиметрія інформації можлива між учасниками контракту, учасниками контракту і третьою стороною. Розрізняють контракти: явні та неявні; коротко- та довгострокові; найму; продажу та ін. Важлива мета відносницьких і неповних контрактів – подолання постконтрактного опортунізму як можливого наслідку складності перевірки виконання контрактних зобов'язань	О. Вільямсон, А. Алчіан, Г. Демсец, Дж. Стігліц
Теорія прав власності: а) економіка права; б) економіка організації	Сукупність норм, що регулюють доступ до обмежених ресурсів. Зумовлює становище індивідів щодо їх можливостей використання цих ресурсів. До основних елементів пучка прав власності належать права: володіння; користування; розпорядження або управління; привласнення або право на дохід; на залишкову вартість; на безпеку; на безстроковість; на перехід речі у спадок або за заповітом; на заборону шкідливого використання; відповідальності у вигляді відшкодування; залишкового характеру	Р. Коуз, А. Алчіан, Г. Демсец, Д. Алессі, Е. Фуруботн, С. Пейович, А. Оноре
Економіка політики	Застосування неінституційного підходу до проблем держави, організації уряду, державного управління, міжнародної торгівлі, появи та змін різних політичних типів інституціональних установ. Розгляд взаємозв'язку політичних і економічних аспектів соціально-економічних систем із погляду трансакційних витрат та їхнього впливу на права власності та контрактні угоди	О. Вільямсон, Г. Вейнгаст, Г. Леві
Конституційна економіка	Застосування неінституціоналізму до пояснення характерних особливостей альтернативних сукупностей законодавчо-інституціонально-конституційних правил, що накладають обмеження на вибір способів діяльності політичних та економічних суб'єктів. Вивчення процедури інституційного вибору серед альтернативних обмежень. Дослідження вибору суспільством правил для вироблення норм, що визначають функціонування систем («теорія суспільного вибору»)	Дж. Б'юкенен, В. Ванберг, Г. Таллок М. Олсон

Джерело: складено за [14, с. 741–745; 15, с. 42–45; 16, с. 446]

Франції і розглядає узгодження як загальні рамки взаємодії між індивідами. Цей інституціоналізм намагається створити нову теорію, яка повністю заперечує неокласику, методи маржинального і рівноважного аналізу, беручи на озброєння еволюційно-соціологічні методи (концепції конвергенції, постіндустріального, постеконічного суспільства, економіки глобальних проблем), тобто вибирають сфери аналізу, що виходять за межі ринкового господарства (проблеми

творчої праці, подолання приватної власності, ліквідації експлуатації тощо).

До цього напряму інституціоналізму наближена і «поведінкова економіка», заснована американським психологом Д. Канеманом, який займався критичною перевіркою того, наскільки модель «економічної людини» відповідає реальній поведінці індивідів [16, с. 475].

Таким чином, новий інституціоналізм – новітня парадигма інституціональної теорії,

яка є результатом поєднання теоретичних основ традиційного інституціоналізму із суттєво модифікованими методологічними принципами неокласики [16, с. 565]. Він відображає спробу створити нову теорію інститутів, не пов'язану з висновками неокласики.

Огляд еволюції інституціональної теорії свідчить, що питання її єдності, класифікації залишається дискусійним. На відміну від інституціоналістів-класиків представники неінституціоналізму декларують ідею «інституціонального синтезу» течій і шкіл у рамках інституціонального напрямку. Частина науковців вважає новий/неінституціоналізм продовженням традиційного, а отже, сучасним інституціоналізмом [17, с. 5–6]. Український дослідник П. Леоненко вважав «старий» (традиційний) і «новий» інституціоналізм складниками єдиного, який входить до складу напрямку неінституціоналізму зі значною кількістю теорій, що визначають сучасну неінституціональну парадигму [18]. Існують погляди щодо нового синтезу неокласичної та інституціональної теорій, формування «інституціонально-еволюційного напрямку», «інституціонально-інформаційної економіки», посткейнсіансько-інституціонального синтезу.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можемо констатувати, що інституціональна економічна теорія є досить новою теоретичною концепцією, яка стала дієздатною альтернативному неокласичному синтезу. Теоретичні моделі та концепції нового інституціоналізму і неінституціоналізму дають змогу істотно розширити предметну сферу економічних досліджень. Водночас представники нової інституціональної економіки полемізують із неокласичним мейнстримом, багато в чому заперечуючи і ставлячи під сумнів його теоретичні положення, а неінституціоналісти, удосконалюючи і захищаючи суперечливі його положення, істотно збагачують теоретичне ядро неокласики. Їх об'єднує твердження, що соціальні інститути мають значення і піддаються аналізу за допомогою стандартних інструментів неокласичної теорії. Ми підтримуємо позицію

Л. Родіонової [2] щодо доцільності визнання рівнозначності цих термінів і єдиної нової/неінституціональної теорії з різними рівнями аналізу інститутів у ролі залежних та незалежних перемінних та різними формами раціональності.

Потребує подальшого опрацювання питання теоретико-методологічних і філософських відмінностей та єдності двох течій сучасного інституціоналізму, що створює імпульс для подальших досліджень, визначення теоретико-методологічного дистанціювання та пошуків шляхів об'єднання представників різних течій і шкіл.

Література:

1. Колодій С.Ю., Колодій С.К. Інституціональна теорія як прояв європейських традицій плюралізму в сучасній економічній науці. *Фінансовий простір*. 2018. № 4(32). С. 27–33. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/628/626> (дата звернення: 02.02.2021).
2. Сухарев О.С. Институциональная теория и экономическая политика: к новой теории передаточного механизма в макроэкономике. Москва : Экономика, 2007. 516 с.
3. Постсоветский институционализм / под ред. Р.М. Нуреева и В.В. Дементьева. Донецк : Каштан, 2005. 480 с.
4. Степаненко С.В. Институциональный анализ экономических систем (проблеми методології) : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 312 с.
5. Ушаповський Ю.В. Історико-економічна наука в площині еволюції методологічних підходів інституціоналізму. *Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку* : зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, м. Київ, 10 листопада 2016 р. Київ : КНЕУ, 2016. С. 94–97.
6. Тамбовцев В. Возникновение институтов: методолого-индивидуалистический подход. *Вопросы экономики*. 2010. № 7. С. 84–98.
7. Чухно А.А. Институционализм: теория, методология, значения. *Економіка України*. 2008. № 7. С. 4–13.
8. Родіонова Л.А. Институциональная экономическая теория: базовые концепции та сучасний стан інституціонального знання. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2014. № 3. С. 161–176.
9. Гамильтон У.Х. Институциональный подход к экономической теории. *Terra Economicus*. 2007. Т. 5. № 2. С. 110–117.
10. Веблен Т. Теория праздного класса / пер. с англ. Москва : Прогресс, 1984. 367 с.
11. Commons John R. Institutional Economics. *American Economic Review*. 1931. Vol. 21. P. 648–657. URL: <https://www.jstor.org/stable/495> (дата звернення: 30.01.2021).
12. Митчелл У.К. Экономические циклы. Проблема и ее постановка. Москва ; Ленинград : Госиздат, 1930. 387 с.
13. Сухарев О.С. Новая программа исследований в экономике: традиция «старого» институционализма и современность. *Журнал экономической теории*. 2013. № 4. С. 23–43.
14. Чухно А.А. Сучасні економічні теорії : підручник / за ред. А.А. Чухна. Київ : Знання, 2007. 878 с.
15. Фуруботн Э., Рихтер Р. Институты и экономическая теория. Достижения новой институциональной экономической

- ской теории / пер. с англ. Санкт-Петербург : С.-Петерб. ун-т, 2005. 702 с.
16. Історія економіки та економічної думки: ХХ – початок ХХІ ст. : навчальний посібник / за ред. В.В. Козюка, Л.А. Родіонової. Київ : Знання, 2011. 582 с.
  17. Институциональная экономика: Новая институциональная экономическая теория : учебник / под ред. А.А. Аузана. Москва : Инфра-М, 2005. 446 с.
  18. Леоненко П.М. Институціоналізм та його місце в сучасній економічній теорії (політичній економії). *Економічний вісник університету*. 2013. Вип. 21(1). С. 163–171. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2013_21\(1\)_28.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2013_21(1)_28.pdf) (дата звернення: 02.02.2021).
  7. Chukhno A.A. (2008) Instytutsionalizm: teoriia, metodolohiia, znachennia [Institutionalism: theory, methodology, meaning]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 7, pp. 4–13.
  8. Rodionova L.A. (2014) Instytutsionalna ekonomichna teoriia: bazovi kontseptsii ta suchasnyi stan instytutsionalnoho znan-nia [Institutional economic theory: basic concepts and current state of institutional knowledge]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, no. 3, pp. 161–176.
  9. Gamilton U.Kh. (2007) Instytutsionalnyy podkhod k ekonomicheskoy teorii [An institutional approach to economic theory.]. *Terra Economicus*, vol. 3, no. 2, pp. 110–117.
  10. Veblen T. (1984) Teoriya prazdnogo klassa [The Theory of the Leisure Class]. Moscow: Progress. (in Russian)
  11. Commons John R. (1931) Institutional Economics. *American Economic*, vol. 21, pp. 648–657.
  12. Mitchell U. (1930) Jekonomicheskie cikly: Problema i ejo postanovka [Business cycles. The problem and its setting]. Moscow: Gosizdat. (in Russian)
  13. Sukharev O.S. (2013) Novaya programma issledovaniy v ekonomike: traditsiya «starogo» institutsionalizma i sovremen-nost [A new research program in economics: the tradition of "old" institutionalism and modernity]. *Zhurnal ekonomicheskoy teorii*, no. 4, pp. 23–43.
  14. Chukhno A.A. (2007) Suchasni ekonomichni teorii [Modern Economic Theories]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
  15. Furubotn Je.G., Rihter R. (2005) Instituty i jekonomicheskaja teoriya: Dostizhenija novoj institucional'noj jekonomicheskoy teorii [Institutions and economic theory. The Contributions of New Institutional Economics]. Sankt-Peterburg: Dom Sankt-Peterburgskogo gos. un-ta. (in Russian)
  16. Koziuk V.V., Rodionova L.A. (2011) Istoriiia ekonomiky ta ekonomichnoi dumky: XX – pochatok XXI st. [History of the economy and economic thought: XX – ear of XXI century]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
  17. Auzan, A.A. (2005) Instytutsionalnaya ekonomika: Novaya institutsionalnaya ekonomicheskaya teoriya [Institutional Economics: A New Institutional Economics Theory]. Moscow: Infra-M. (in Russian)
  18. Leonenko P.M. (2013) Instytutsionalizm ta jogo misce v suchasnij ekonomichnij teorii (politichnij ekonomii) [Institutionalism and its place in modern economic theory (political economy)]. *Ekonomichnij visnik universitetu* [Economic Bulletin of the University], vol. 21(1), pp. 163–171. Available at: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2013_21\(1\)_28.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2013_21(1)_28.pdf).

References:

1. Kolodii S.Yu., Kolodii S.K. (2018) Instytutsionalna teoriia yak proiav yevropeiskyykh tradytsii pluralizmu v suchasni ekonomichni nautsi [Institutional theory as a manifestation of European traditions of pluralism in modern economics]. *Finansovyi prostir*, no. 4, pp. 27–33.
2. Suharev O. S. (2007). Instytutsionalnaya teoriya i ekonomicheskaya politika: K novoy teorii peredatochnogo mekhanizma v makroekonomike [Institutional Theory and Economic Policy: Towards a New Theory of Transmission in Macroeconomics]. Moscow: ZAO «Izdatel'stvo «Ekonomika». (in Russian)
3. Nureev R.M., Demytyev V.V. (2005) Postsovet'skiy institutsionalizm [Post-Soviet institutionalism]. Donetsk: Kashtan. (In Russian)
4. Stepanenko S.V. (2008) Instytutsionalnyi analiz ekonomichnykh system (problemy metodolohii) [Institutional analysis of economic systems (problems of methodology)]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
5. Ushchapovskiy Yu.V. (2016) Istoryko-ekonomichna nauka v ploshchyni evoliutsii metodolohichnykh pidkhodiv instytutsionalizmu [Historical and economic science in area of evolution of methodological institutionalism approaches]. Proceedings of the *Suchasni ekonomichni teorii: istoriia, metodolohiia ta perspektyvy rozvytku* (Ukrainian, Kyiv, 10 nov. 2016). Kyiv: KNEU, pp. 94–97.
6. Tambovtsev V. (2010) Vozniknovenie institutov: metodologo-individualisticheskii podkhod [The emergence of institutions: a methodological-individualistic approach.]. *Voprosy ekonomiki*, no. 7, pp. 84–98.

Аннотация. Исследована эволюция базовых концепций институциональной экономической теории, идентифицированы основные причины зарождения институционализма. Основное внимание сосредоточено на рассмотрении теории и методологии «старой» и современной институциональной классической теории. Подтверждена хронологическая зависимость формирования отдельных школ и направлений институционализма и этапов развития экономической мысли. Охарактеризованы базовые черты институционализма как научного подхода, которые в первую очередь отличают его от других теоретических концепций познания явлений и процессов. Акцентировано внимание на особенностях институциональной методологии исследования и характерных чертах институциональной теории на современном этапе социально-экономических отношений. Обобщены предложенные перспективы институционального синтеза. Подчеркнута важность определения теоретико-методологического дистанцирования и поисков путей сочетания различных течений и школ современного институционализма.

Ключевые слова: институт, институция, теория, институциональная экономическая теория, традиционный институционализм, неинституционализм.

Summary. The article considers the content of discussions on the internal structure and classifications of the institutional direction of economic theory. The aim of the article is to study the evolution of the basic concepts of institutional economic theory, the characteristics of its current state, as well as to deepen the theoretical foundations of institutionalism as a scientific field of economics. It is determined that in the context of globalization

and integration of the world economy, the transformation of economic systems in individual countries, economics must take into account all possible levers of economic and non-economic nature that affect socio-economic processes in society. The history of the development of institutionalism as one of the directions of economic science is studied. The main focus is on the theory and methodology of the "old" and modern institutional classical theory, which its representatives produce as a protest movement, a field of knowledge and an approach to solving problems. It was found that institutionalism as a separate theory within economics is not characterized by a single methodological basis for research and a significant level of unification of basic categories and concepts. At present, there are some agreed ideas about the basic features of institutionalism as a scientific approach, which primarily distinguish it from other theoretical concepts of knowledge of phenomena and processes. The offered prospects of institutional synthesis are generalized. The importance of determining the theoretical and methodological distancing and finding ways to combine different currents and schools of modern institutionalism is emphasized. The complex structure of neo-institutionalism is studied, the most detailed characteristics of its content are given. The research methodology is based on a systematic understanding of the conditions and features of life and development of society, the main studies of foreign and domestic economic thought on the evolution of the theory of institutionalism in the transformational conditions of the competitive environment. The practical value of the article is to supplement the theoretical and methodological basis of economic knowledge of society by studying the evolution of scientific views on the content of the theory of institutionalism and its specifics at the present stage of socio-economic relations in global challenges.

Keywords: institute, institution, theory, institutional economic theory, traditional institutionalism, neo-institutionalism.